

Συνέντευξη με τον Στέλιο Στυλιανού Σμαράγδας Πιστόλη και Αγγελικής Συλλούρη

Ο Στέλιος Στυλιανού γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Λευκωσία. Σε ηλικία τριών ετών περίπου διαγνώστηκε με μυϊκή δυστροφία, πάθηση με την οποία διαγνώστηκε και ο μεγαλύτερος αδερφός του. Αναφορικά με το είδος αυτής της πάθησης λέει:

«...είναι πάθηση η οποία προσβάλλει τους μυς του σώματος και έχει μια εξελικτική τάση. Δηλαδή σταδιακά ανάλογα και με το είδος της πάθησης αδυνατούν οι μυς. Ενώ αρχικά υπήρχε για ένα χρονικό διάστημα η δυνατότητα στη βάδιση, σταδιακά αυτό μειωνόταν, μέχρι που περίπου στην εφηβεία, λίγο μετά την εφηβεία, χρειάστηκε το τροχοκάθισμα.»

Είναι ο δεύτερος από τα τρία παιδιά της οικογένειάς του. Ως οικογένεια είναι πολύ δεμένοι και ο ένας υποστηρίζει τον άλλον. Παρόλα αυτά, δεν ήταν εύκολο για τους γονείς του να αποδεχτούν την αναπηρία του:

«Οι γονείς μου δεν το είχαν αποδεχθεί. Δεν το είχαν αποδεχθεί εδώ και πολλά χρόνια. Καταρχάς οι γονείς μου έχουν χωρίσει εδώ και αρκετά χρόνια. Πιθανόν ένας από τους λόγους του χωρισμού να ήταν ότι και το πρόβλημα τους είχε δημιουργήσει κάποιες εντάσεις μεταξύ τους κάποια μεγαλύτερη πίεση και άγχος για το ζήτημα αυτό, έτσι δημιουργήθηκαν διάφορα παρεμφερή προβλήματα... Η μητέρα μου για πολλά χρόνια δεν μπορούσε να αποδεχθεί αυτή την κατάσταση. Τώρα πλέον όμως, είναι νομίζω σε πολύ καλύτερο σημείο, λειτουργεί η ίδια ως ακόμη και σύμβουλος για νέες μητέρες όταν γίνεται η γνωμάτευση του προβλήματος αυτού... Έχω ένα ανιψιό και μία ανιψιά. Ένα γιο ο αδερφός μου, μία κόρη η αδερφή μου, οι οποίοι είναι οι μεγάλες μου αδυναμίες και οι δύο. Και γενικά έχουμε άριστες σχέσεις είναι πάντα... υπάρχει πολύ μεγάλη συμπαράσταση των τριών μεταξύ μας και βοήθεια, σε οτιδήποτε χρειαστεί ο καθένας και με οποιοδήποτε τρόπο μπορεί να βοηθήσει ο καθένας.»

Η συνειδητοποίηση της αναπηρίας ήρθε σταδιακά, αφού πέρασε από μια ποικιλία ψυχολογικών διεργασιών και αντιδράσεων:

«Δεν μου ανακοινώθηκε βέβαια... Σταδιακά εγώ άρχισα να το αντιλαμβάνομαι, υπό την έννοια ότι ξεκινήσαμε διάφορες δραστηριότητες, φυσιοθεραπείας, υδροθεραπείας, κ.λπ. Μετά όταν μεγάλωσα και ήμουν σε μια ηλικία που μπορούσα να αντιληφθώ καταστάσεις, τότε μίλησα και εγώ ο ίδιος προσωπικά και με το γιατρό και με τους γονείς μου, οι οποίοι σιγά-σιγά μου μετέδωσαν αυτό το ιατρικό ζήτημα... Τα πρώτα χρόνια ήμουν πολύ πολύ αρνητικός στο να μιλήσω ή να συναστραφώ με οποιοδήποτε άτομο με αναπηρία. Το απέφευγα, δεν ήθελα να έρθω σε οποιαδήποτε επαφή, ή όποτε ερχόμουν σ' επαφή με άτομα με αναπηρία ήμουν και πολύ αρνητικός στα συναισθήματα που εκδήλωνα γι' αυτά τα Πιστόλη, Σ. και Συλλούρη, Α. (2012) Συνέντευξη με τον Στέλιο Στυλιανού. Δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα Ψηφίδες Γνώσης, www.ucy.ac.cy/psifides-gnosis.

άτομα, ή ακόμη και για κάτι ή γενικότερα στη λέξη αναπηρία όταν την άκουγα, ήμουν πολύ αρνητικός. Ήταν αυτή μια αντίδραση ουσιαστικά που εξωτερίκευα, ως απόρροια της δικής μου αναπηρίας... Εγώ θα έλεγα ότι είμαι από τους πολύ τυχερούς, ότι πέρασα από όλα τα στάδια της εξέλιξης μιας πάθησης. Αρχικά είναι η άρνηση, που λες εμ... εγώ δεν έχω κανένα πρόβλημα. Αργότερα είναι το στάδιο του, της αντίληψης αλλά θεωρείς ότι κανείς δεν το ξέρει και κανείς δεν το βλέπει. Αργότερα είναι το στάδιο, το οποίο το ξέρεις είναι ότι είναι πλέον αντιληπτό σε όλους, άρα εσύ προσπαθείς να μην γίνεται εμφανές και αποφεύγεις να το κάνεις ευδιάκριτο στους υπόλοιπους. Είναι το τέταρτο στάδιο της σταδιακής αποδοχής και προσπαθείς να ενσωματωθείς πλέον ως κοινωνική μονάδα της ομάδας. Και το στάδιο το τελικό του πλέον της αποδοχής που λες αυτός είμαι και με αυτά τα δεδομένα θα πορευτώ... Όσο περισσότερο ένιωθα πιο δυνατός για μένα, με μεγαλύτερη σιγουριά κι αυτοπεποίθηση γι' αυτά που κάνω, αν τα κάνω καλά, είτε στο σχολείο ως επίδοση στα μαθήματα, είτε ως φιλική σχέση με τους φίλους μου, ως μέλος της ομάδας, τόσο περισσότερο αποδεχόμουν τον εαυτό μου όπως ήταν. Έτσι όταν αργότερα είχα καταφέρει να μπω στο πανεπιστήμιο, να τελειώσω με το μεταπτυχιακό μου κι όλα αυτά, σίγουρα αυτοί οι παράγοντες βοηθούσαν στο να εξοικειωθώ καλύτερα με τον εαυτό μου, να τον αποδεχθώ, κι όταν αποδεχθείς καλά τον εαυτό σου, αποδέχεσαι καλύτερα τους γύρω σου. Όπως και έγινε! Έτσι είμαι, έτσι μ' αυτό το πρόβλημα, το οποίο πλέον δεν το αντιλαμβάνομαι ως πρόβλημα αλλά το αντιλαμβάνομαι ως μέρος του εαυτού μου, μ' αυτό θα προχωρήσουμε.»

Βέβαια, σε μία διεξοδικότερη ανασκόπηση της διαδικασίας που πέρασε έως ότου κατορθώσει σήμερα να φτάσει στις παραπάνω δηλώσεις, θυμάται:

«Όταν ήμουν μικρότερος, σίγουρα υπήρχαν κάποια θέματα με τα άλλα παιδιά στο σχολείο, τα οποία όμως εγώ δεν τα εκλαμβάνω ως ρατσιστική συμπεριφορά. Περισσότερο θα έλεγα ότι τα παιδιά, λόγω άγνοιας, λόγω της τάσης των παιδιών να εκδηλώνουν τέτοιου είδους συμπεριφορές... υπήρχε αυτό το αίσθημα... του να κάνουμε πλάκα, να κοροϊδέσουμε, να μιμηθούμε με προσβλητικό τρόπο και τη βάδιση κ.λπ... Σίγουρα όταν είσαι παιδί στα δώδεκα, δεκατρία, δεκατέσσερα, είναι κάτι που σε πληγώνει και σε κλείνει περισσότερο στον εαυτό σου... Έχει γίνει πλέον βίωμα, αυτή η συγκεκριμένη προσωπική κατάσταση, αλλά σίγουρα όταν είσαι παιδί, όταν είσαι έφηβος, αυτά τα πράγματα σίγουρα και σε πληγώνουν και σε ενοχλούν και γενικά σου αλλάζουν τον τρόπο ζωής. Άρα θα έλεγα τα πρώτα παιδικά μου χρόνια το σημαντικότερο ήταν ότι αυτό με ώθησε στο να είμαι πιο κλειστός χαρακτήρας, στο να μην κοινωνικοποιούμαι κατά την περίοδο των μαθητικών μου χρόνων πολύ και κυρίως έξω από το σχολείο.»

Την ίδια στιγμή όμως, τείνει να κάνει μία αυτοαξιολόγηση, αναγνωρίζοντας τον σπουδαίο ρόλο που διαδραμάτισαν τα παρελκόμενα της αναπηρίας του, ως προς τη δόμηση της προσωπικότητάς του:

«Αυτή η κατάσταση σίγουρα επηρέασε την αναψυχή, την κοινωνικοποίηση εντός του σχολείου, δεν πήγαινα στις σχολικές εκδρομές μαζί με τα άλλα παιδιά... Αυτό βέβαια είχε και κάποια θετικά, ότι όντας στο σπίτι μελετούσα πολύ περισσότερο, ήμουν καλός μαθητής. Κανείς δεν ξέρει πώς θα ήταν η εξέλιξη της ζωής μου, εάν δεν υπήρχε αυτό το πρόβλημα ή καμιά φορά λέμε πόσο καλύτερα θα ήταν εάν δεν υπήρχε το πρόβλημα, αλλά κανείς δεν ξέρει πώς ουσιαστικά θα ήταν, γιατί παίρνουμε ως δεδομένο ότι θα ήμουν όπως είμαι τώρα, δηλαδή με το ψυχικό κόσμος που έχω τώρα χωρίς το πρόβλημα. Αλλά αν δεν υπήρχε το πρόβλημα μπορεί να μην ήμουν όπως είμαι τώρα.»

Εντούτοις, δεν αποσιωπά την καταλυτική επίδραση του δεδομένου της αναπηρίας του, σε διάφορες πτυχές της ζωής του και των επιλογών του:

«Θα έλεγα ότι μου άλλαξε τα πλάνα μου αυτό το πρόβλημα για το λόγο ότι τα αρχικά πλάνα μου ήταν να πήγαινα για σπουδές στο εξωτερικό, λόγω του ότι είχα τελειώσει αγγλόφωνο σχολείο, άρα η φυσική ροή, στο Grammar School είχα φοιτήσει, και η επιλογή του σχολείου ήταν όχι με κριτήρια δυστυχώς εκπαιδευτικά, παρότι ήταν ένα πολύ καλό σχολείο. Ήταν ένα σχολείο που ήταν κοντά στο σπίτι μου και συν τοις άλλοις, μας παρείχε όλες τις διευκολύνσεις για ένα άτομο με αναπηρίες... Έδωσα προεισαγωγικές εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο Κύπρου και πέρασα και έτσι φοίτησα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Αυτό ήταν μια προσαρμογή στα αρχικά πλάνα...»

Στην ερώτηση για το αν είχε κάποιο πρότυπο στη ζωή του ο Στέλιος μας απαντάει:

«Μπορώ να σκεφτώ διάφορα άτομα τα οποία αποτέλεσαν για μένα πηγή έμπνευσης... Πρότυπο παραμένει πάντα η μητέρα μου, η οποία χαρακτηρίζεται από τεράστια εσωτερική δύναμη, ενώ ο ρόλος και η συμβολή της στη ζωή μου ήταν και είναι πάντα καταλυτικός. Σημαντικό ρόλο σίγουρα έχει διαδραματίσει στη ζωή μου και ο άνθρωπος που σε μια περίοδο όπου τα άτομα με αναπηρία αντικρίζονταν με σκεπτικισμό, από μόνος του μου πρόσφερε δουλειά και εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να μ'εργοδοτεί, προσφέροντας μου εξαιρετικές συνθήκες εργασίας. Αναμφίβολα αποτελεί για μένα σημαντικό σημείο αναφοράς στη ζωή μου. Από κει και πέρα θα έλεγα πηγή έμπνευσης ήταν όλα τα παιδιά που είχα γνωρίσει από μικρός στο Σύνδεσμο Μυοπαθών Κύπρου και πηγαίναμε μαζί φυσιοθεραπεία, υδροθεραπεία κ.λπ., που είχαμε γίνει πολύ καλοί φίλοι, και ο ένας με τον τρόπο του έδινε συμπαράσταση στον άλλο... Είναι μνήμες με τα παιδιά, με τους γονείς τους επίσης που κάναμε ένα πολύ μεγάλο αγώνα και είναι για μένα πηγή έμπνευσης να θυμάμαι τα στάδια από τα οποία έχουμε περάσει... Έτσι βλέποντας όλα αυτά τα περιστατικά, άρχισα και εγώ να πιστεύω ότι δεν είναι το τέλος του κόσμου, ότι μπορεί να υπάρξει εξέλιξη.»

Ένα πολύ σημαντικό γεγονός στη ζωή του ήταν η εργοδότηση προσωπικού φροντιστή. Το παράδειγμα αυτό, το συνάντησε στο εξωτερικό κατά την περιοδεία του σε διάφορα συνέδρια με το συμβούλιο μυοπαθών Κύπρου. Πέραν του ότι μέσω της

βοήθειάς του κατάφερε πλέον να ανεξαρτητοποιηθεί και να ρυθμίσει αυτός το καθημερινό του πρόγραμμα, δημιούργησε φιλική σχέση μαζί του, ενώ δεν ένιωθε άβολα όποτε τον συνόδευε, κάτι που συνέβαινε στο παρελθόν με τη μητέρα του. Φυσικά δεν έλειψαν οι αντιδράσεις από τον κοινωνικό του περίγυρο, χωρίς κανένα αποτέλεσμα:

«Ήταν μια πολύ σημαντική σίγουρα διάσταση στη ζωή μου να έρθει ο φροντιστής... Στην Κύπρο δεν ήταν αυτό τόσο διαδεδομένο... Υπήρχαν αντιδράσεις και από την οικογένεια και τον περίγυρο, ότι καλύτερα να έρθει μια γυναίκα που θα βοηθά και στις δουλειές στο σπίτι κ.λπ. Εγώ είπα ότι δεν είναι αυτός ο ρόλος πρέπει να είναι... βέβαια επέμενα, δεν θα άλλαζα άποψη... Επέμενα και φυσικά το έκανα...»

Το επίτευγμα αυτό ήταν μόνο η αρχή. Η ανεξαρτητοποίηση, που του χάρισε ο φροντιστής, ήταν το εφελτήριο για την κοινωνική του άνοδο:

«Αυτό βέβαια μου έδωσε πολύ μεγάλη αυτοπεποίθηση σε όλους τους τομείς και με βοήθησε ακόμα περισσότερο να δραστηριοποιηθώ σε διάφορες δραστηριότητες κοινωνικές. Ήμουν στο συμβούλιο του Συνδέσμου Μυοπαθών Κύπρου. Τότε ήμουν και εκπρόσωπος του συνδέσμου Κυπριακής Συνομοσπονδίας Οργανώσεων Αναπήρων. Ήμουν σε διάφορες πολιτικές και κοινωνικές δραστηριότητες στο πανεπιστήμιο, σε πολιτικές παρατάξεις, ήμουν δε μέλος της Ανεξάρτητης Φοιτητικής ΕΠΑΛξης στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και υποψήφιος, δύο φορές είχα εκλεγεί και στη ΦΕΠΑΝ... Ήμουν επίσης σε διάφορους ομίλους στο πανεπιστήμιο, είχα έτσι μια έντονη δραστηριότητα, όπου να φεύγω από το σπίτι 8 το πρωί, έστω και αν δεν είχα μάθημα τόσο πρωί, και να επιστρέφω στις 8-10 το βράδυ... είναι μια διάσταση η οποία σίγουρα πρόσφερε πολύ καλή ώθηση στη ζωή μου γιατί μπόρεσα να ανεξαρτητοποιηθώ, να κοινωνικοποιηθώ, να κάνω διάφορες δραστηριότητες που σίγουρα χωρίς φροντιστή δεν θα μπορούσε κάποιος και δεν μπορεί κάποιος να τις κάνει. Είμαι τα τελευταία πέντε χρόνια στο διοικητικό συμβούλιο του Ινστιτούτου Νευρολογίας και Γενετικής. Δραστηριοποιούμαι και πολιτικά, όσο περισσότερο μου επιτρέπει ο χρόνος μου, είμαι μέλος σε πολιτικό γραφείο του Ευρωπαϊκού Κόμματος...»

Αλλά τα οφέλη αυτής της ανεξαρτητοποίησης αντανακλώνται και στα τεκταινόμενα της προσωπικής και ακαδημαϊκής του πορείας:

«Οι σπουδές μου ήταν αρχικά στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, όπου φοίτησα στο τμήμα Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, με πτυχίο στις Πολιτικές Επιστήμες. Το μεταπτυχιακό μου το έκανα στο City University του Λονδίνου και ήταν σε θέματα Επικοινωνίας, Πολιτικής Επικοινωνίας και Κοινωνιολογίας. Θα έλεγα ότι η πιο παράτολμη κίνηση που έχω αποφασίσει να κάνω, όταν τελείωσα τις σπουδές μου στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, ήταν να φύγω στο εξωτερικό για να κάνω μεταπτυχιακό στο Λονδίνο. Οι φίλοι μου ήταν πολύ πιο άνετοι στη συμπεριφορά τους. Είχα μετά από λίγο καιρό αγοράσει δικό μου διαμέρισμα και

από τότε, από το 2006, μένω μόνος μου. Ο φροντιστής μου μένει κοντά στο δικό μου σπίτι, έτσι αν υπάρξει ανάγκη τηλεφωνικώς τον καλώ να έρθει. Έτσι έχω τη δυνατότητα να έχω το δικό μου προσωπικό χώρο, που μπορώ να υποδέχομαι τους φίλους μου, να είμαι άνετα. Αναλαμβάνω όλες τις ιδιότητες και τις διαχειρίζομαι προσωπικά. Το λογαριασμό μου, τις εισφορές στο σπίτι μου, αλλαγές που θέλω να κάνω. Παράλληλα με τη μετακόμιση στο σπίτι μου ξεκίνησε και η εργοδότησή μου. Φάνηκα πολύ τυχερός γιατί ένας πολύ καλός μου φίλος, ο οποίος έχει δική του εταιρεία, μου έκανε ο ίδιος την πρόταση και μου είπε αν θέλω, βάση τα προσόντα που έχω να δουλέψω μαζί του. Και το δέχτηκα και εδώ κι έξι χρόνια είμαι στην ίδια εταιρεία ως διευθυντής του τμήματος για τα έργα που συνεργαζόμαστε με το κυπριακό δημόσιο. Από το 2009 ξεκίνησα και διδακτορικό στο Πανεπιστήμιο Κύπρου στο τμήμα των Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, στην Κοινωνιολογία αυτή τη φορά, όπου ασχολούμαι με τις δημογραφικές αλλαγές και τη γήρανση του πληθυσμού»

Όλες αυτές οι εξελίξεις στη ζωή του, όχι μόνο αναπτέρωσαν το ηθικό του και την αυτοπεποίθησή του, αλλά αποτέλεσαν παράδειγμα προς μίμηση για πολλούς:

«Αργότερα, η ιδέα του φροντιστή άρεσε σε πολλούς Κύπριους και άρχισαν σιγά-σιγά να ξεφεύγουν από το να τους φροντίζουν ο οικογενειακός περίγυρος και οι φίλοι και άρχισαν να καταφεύγουν και αυτοί σε επαγγελματία φροντιστή. Αυτό το χάρηκα, το ότι περισσότερα παιδιά ήθελαν να αυτονομηθούν με το σωστό τρόπο. Σε αυτό το εγχείρημα βέβαια υπήρξαν αντιδράσεις, ότι θα ήταν δύσκολο, ταλαιπωρία και λοιπά και λοιπά. Θα πρέπει να πω βέβαια ότι πάντα υπήρχαν αντιδράσεις, αλλά αργότερα υπήρχε και η επιβράβευση ότι έγινε κι όντως τα κατάφερες κι όντως είναι πολύ καλά και μπορείς να αποτελέσεις παράδειγμα και για τους άλλους. Τώρα για μένα, μια ηθική θα έλεγα επιβράβευση ότι, εγώ το ήξερα ότι θα μπορούσα να τα καταφέρω...»

Τι μας λέει όμως, για τη σχέση του με το άλλο φύλο και τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που επικρατούν για το θέμα αυτό;

«Στη διάσταση της σχέσης με το άλλο φύλο ο περίγυρος το εκλαμβάνει ως: “Ωραία! Να βρεθεί κάποια κοπέλα, η οποία να βοηθά κιόλας!” που σίγουρα δεν είναι αυτός ο ρόλος της γυναίκας η οποία θα είναι σύντροφος. Η σχέση με το άλλο φύλο δεν θα έλεγα ότι είναι και το πιο εύκολο θέμα. Υπάρχει μια δυσκολία θα έλεγα, με την έννοια ότι πολλές φορές οι γυναίκες μπορούν να δουν πρώτα το πρόβλημα και μετά τον άνθρωπο. Στην οπτική επαφή μπορεί καμιά φορά το τροχόκαθισμα να απωθήσει, αλλά όταν υπάρχει η δυνατότητα να γίνει η γνωριμία μέσω κοινής παρέας, φίλων κ.λπ. υπάρχει η δυνατότητα πλέον να δείχνεις την προσωπικότητα πίσω απ’ το πρόβλημα. Αυτή την περίοδο πρέπει να πω ότι δεν έχω κάποια σχέση. Στο παρελθόν υπήρξε μία σχέση. Δεν ξέρω πώς θα εξελιχθεί, μπορεί να υπάρξει οικογένεια στο μέλλον. Δεν είμαι αρνητικός σ’ αυτό το ενδεχόμενο. Είναι κάτι που πιθανώς θα το ήθελα, ίσως όχι τώρα, αλλά για αργότερα, αν κι εφόσον τελειώσουν κάποιες εκκρεμότητες στη ζωή μου, με τις

σπουδές μου και με το εργασιακό μου περιβάλλον. Αλλά σίγουρα η εξέλιξη αυτή δεν με αφήνει ασυγκίνητο και ίσως, εάν τα δεδομένα το επιτρέψουν, εάν η ευκαιρία υπάρξει να γίνει το επόμενο βήμα και να κάνω οικογένεια στο μέλλον.»

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγκριση μεταξύ Κυπριακής και Αγγλικής νοοτροπίας και πρακτικής, που αναδύεται από τη συνέντευξη, αναφορικά με την αντιμετώπιση των ατόμων με αναπηρία από τον κοινωνικό περίγυρο:

«Γενικά η κυπριακή κοινωνία είναι μια κλειστή κοινωνία, η οποία δεν έχει πολύ εξοικείωση με τέτοιου είδους προβλήματα, άρα αυτό πολλές φορές μεταφέρεται και σε μεγαλύτερους ανθρώπους, οι οποίοι βλέπουν κάτι διαφορετικό, το οποίο δεν το γνώριζαν. Άρα πολλές φορές εστιάζουν το βλέμμα, με ενοχλητικό τρόπο, σ' αυτό το διαφορετικό το οποίο βλέπουν... Υπάρχει και η τάση του να θεωρούν τα άτομα με αναπηρία ότι θα πρέπει να έχουν ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής και μόνο. Ότι δεν μπορούν να ζουν μόνα τους, δεν έχουν το δικαίωμα. (Στον εργασιακό μου χώρο) για ένα χρονικό διάστημα και μέχρι να κάνω προσωπικά εγώ κάποιες διευθετήσεις με την αγορά κάποιου μηχανήματος το οποίο βοήθουσε στο ανέβασμα των σκαλιών, ανεβαίναμε απ' τη σκάλα με τη βοήθεια των συναδέλφων, το οποίο σίγουρα δεν είναι καλό. Δεν είναι καλό συναίσθημα και εσύ ο ίδιος να υποβάλλεσαι σ' αυτή τη διαδικασία, αλλά και οι άλλοι, γιατί δημιουργείς πλέον μία σχέση με τους συναδέλφους, σχέση βοήθειας και όχι καθαρά συναδελφική σχέση... Είχαμε για χρόνια δυο μικρούς ανελκυστήρες στους οποίους δεν χωρούσαμε εύκολα να μπούμε μέσα. Έτσι και πάλι είχαμε πρόβλημα στη μετάβαση, γιατί το κτίριο δεν ανήκει σε μας, ανήκει στη μονή Κύκκου, η οποία δεν ήθελε να αντικαταστήσει τα ασανσέρ τα δύο με ένα μεγαλύτερο... Έτσι σίγουρα προβλήματα παρουσιάζονται συνεχώς και πάντα. Δεν θα έλεγα ότι (το Λονδίνο) είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα προσβάσιμης πόλης. Ωστόσο σου δίνει άλλες εναλλακτικές δυνατότητες όπως ήταν η χρήση των λεωφορείων που μπορεί να γίνει πολύ εύκολα. Όπως τα εύκολα και μεγάλα πεζοδρόμια που σου έδιναν τη δυνατότητα να κοινωνικοποιηθείς όσο περισσότερο μπορείς. Και το κυριότερο όμως, υπάρχει μια διαφορετική νοοτροπία και αντιμετώπιση της αποδοχής, το ότι συμπεριφέρονταν σ' όλους ως ίσους. Είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με τέτοιου είδους προβλήματα γιατί τα συναντούν πολύ περισσότερα χρόνια απ' ότι τα συναντούν οι Κύπριοι. Δεν υπάρχει αυτή η διαφορετική αντιμετώπιση με την έννοια, επιδεικνύω ένα αχρείαστο οίκτο για τα άτομα με αναπηρίες, πράγμα που συναντούμε πολύ συχνά στην Κύπρο. Οι υπόλοιποι πολίτες δεν δυσκολεύουν τη διέλευση των ατόμων με αναπηρία. Μου έκανε μεγάλη εντύπωση ότι δεν υπήρχε παράνομη στάθμευση, δεν υπήρχε κατάληψη στις ράμπες, στα πεζοδρόμια κ.λπ. κάτι το οποίο συναντάμε δυστυχώς πάρα πολύ συχνά στην Κύπρο. Η αναπηρία είναι περισσότερο στα εμπόδια τα φυσικά, τα κοινωνικά τα οποία παρουσιάζονται στα άτομα, τους δυσκολεύουν λόγω κάποιου φυσικού προβλήματος κίνησης, που τους δυσκολεύουν στο να διεκπεραιώσουν τις δραστηριότητες τις οποίες θέλουν να κάνουν.»

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε στις απόψεις που εκφράζει για το Ραδιομαραθώνιο, ένα θεσμό που αποκαλύπτει στο έπακρο τον τρόπο σκέψης της πλειοψηφίας των Κυπρίων σχετικά με την αναπηρία και τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία:

«Σίγουρα δεν βοηθούν αυτές οι σπασμωδικές ενέργειες. Όπως θα μπορούσε να είναι, σπασμωδική ενέργεια κρίνω εγώ την ετήσια διοργάνωση παραδείγματος χάριν του Ραδιομαραθωνίου, η οποία κρίνω ότι δημιουργεί την αίσθηση της κοινωνίας ότι 'εγώ θα προσφέρω ένα οικονομικό αντάλλαγμα, άρα έχω επιτελέσει το καθήκον μου στα άτομα με αναπηρία'. Γιατί το ίδιο άτομο που προσφέρει ένα ποσό στο Ραδιομαραθώνιο, το ίδιο άτομο μπορεί αργότερα να σταθμεύσει σε πεζοδρόμιο, να σταθμεύσει σε ράμπα, μπορεί άθελα του να εμποδίσει ένα άτομο με αναπηρία... Περνιούνται δυστυχώς λανθασμένα μηνύματα. Ίσως να αποτελεί και το άλλοθι μιας κοινωνίας ή μιας πολιτείας η οποία δεν μπορεί να καλύψει αυτές τις οικονομικές ανάγκες, άρα ανατρέχει στην εθελοντική βοήθεια, ωστόσο δυστυχώς δημιουργεί την αίσθηση της οικονομικής ανάγκης των ατόμων με αναπηρία, η οποία δεν είναι ορθή. Η ανάγκη είναι για ευκαιρίες και για δυνατότητες, ευκαιρία εργοδότησης, ευκαιρία κοινωνικοποίησης. Δυστυχώς έχουμε ακόμη αρκετά θέματα για να λύσουμε εξαιτίας αυτού και δραστηριότητες όπως αυτή τη στιγμή διοργανώνει ο Ραδιομαραθώνιος πιστεύω δεν εξυπηρετούν αυτό το σκοπό, γιατί το βλέπουν μονοδιάστατα ως οικονομική ανάγκη των ατόμων.»

Παραταύτα η ανάλυσή του επί του θέματος δεν μένει εδώ. Αντίθετα, προχωράει σε μία βαθύτερη διερεύνηση του τι ισχύει σε Αγγλία και Κύπρο, με αποκορύφωμα την προβολή των προσδοκιών του για το μέλλον της αναπηρίας στη χώρα μας:

«Θα έλεγα ότι η νοοτροπία είναι σε δύο διαστάσεις. Είτε την καλλιέργεις, που είναι ένα μακροπρόθεσμο μέτρο, από μικρή ηλικία, από τα σχολεία να προσπαθείς να καλλιεργήσεις στα παιδιά την αποδεκτικότητα, την ύπαρξη της διαφορετικότητας και λοιπά, το οποίο το κάνουν οι Άγγλοι και το κάνουν και πάρα πολύ καλά, ή την επιβάλλεις με αυστηρότερη αστυνόμευση, με αυστηρότερες ποινές στους παρανομούντες. Οι Άγγλοι τα κάνουν πολύ καλά και τα δύο, πράγματα τα οποία δεν κάνουμε εμείς δυστυχώς στην Κύπρο. Δεν θα 'λεγα ότι εκ φύσεως οι Άγγλοι είναι πιο ευαίσθητοι από μας, ωστόσο όμως έχουν μάθει ένα τρόπο συμπεριφοράς. Σ' αυτά τα θέματα η κυπριακή νοοτροπία είναι δυστυχώς πολύ πίσω ακόμη. Υπάρχουν κάποιες προσπάθειες αραιά και πού, αλλά είναι πολύ σπασμωδικές ενέργειες. Αυτό που μου άρεσε περισσότερο στην Αγγλία είναι αυτή η τάση του όποιος και να είσαι υπάρχουν διαδικασίες τις οποίες θα πρέπει να περάσεις. Δεν θα σου γίνει χάρη αν είσαι άτομο με αναπηρία ή αν είσαι μ' οποιοδήποτε άλλο πρόβλημα. Έτσι πιστεύω πως θα πρέπει να είναι. Πρέπει να σε αντιμετωπίζουν ως ίσο πολίτη, ούτε χάρη να σου γίνει, αλλά ούτε και εις βάρος σου οποιαδήποτε παρανομία να μην γίνεται.

...Η αναπηρία στην Κύπρο ξεκινά να περνά μια μεταβατική περίοδο. Είναι η περίοδος η οποία, λόγω και της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, φαίνεται ότι, οι κυβερνήσεις αντιλαμβάνονται ότι δε μπορούν πλέον να συνεχίζουν μια επιδοματική πολιτική, όπως έχουμε στην Κύπρο. Στην Κύπρο δίνουμε πολλά λεφτά στα άτομα με αναπηρία, αλλά δεν τους δίνουμε υπηρεσίες. Είναι θέμα συνδυασμού των δύο. Απ' τη μια να υπάρχει η κρατική μέριμνα για όλα αυτά, αλλά πρέπει να υπάρχει και η νοσοτροπία του κόσμου, για να γίνονται απολύτως σεβαστά. Δεν γίνονται ουσιαστικές προσπάθειες στα σχολεία ή στο θεσμό της οικογένειας, που να καλλιεργούν αυτή την ευαισθησία στα παιδιά για να αντιληφθούν την ύπαρξη της διαφορετικότητας και να την αποδέχονται. Άρα θεωρώ ότι οι προοπτικές υπάρχουν. Το ζήτημα είναι όμως να υπάρχει καλή θέληση, να υπάρχει πρόγραμμα για να μπορέσουμε σταδιακά να δημιουργήσουμε πεδίο για τα άτομα με αναπηρία να συμμετέχουν ως ισότιμοι πολίτες της κοινωνίας. Γενικά όλο το φάσμα ενός κράτους θα πρέπει να συνεργάζεται αρμονικά ούτως ώστε αυτά τα ζητήματα να δείχνουν της αποτελεσματικής διαχείρισης. Ας είμαστε αισιόδοξοι...»

Και πράγματι μπορούμε να είμαστε αισιόδοξοι αν αναλογιστούμε παραδείγματα, όπως είναι αυτά που μας έδωσε κυρίως από τον πανεπιστημιακό και εργασιακό του χώρο:

«Κάποια μυαλά όμως παραμένουν όπως ήταν παλιότερα, ειδικά οι μεγαλύτεροι άνθρωποι. Θα έλεγα ότι αυτό το θέμα δεν το 'χα αντιμετωπίσει ποτέ από κανένα νεαρό άνθρωπο της ηλικίας μου, που αυτό σημαίνει ένα ελπιδοφόρο μήνυμα για το μέλλον...»

«Υπήρχαν τα παλιά τα κτίρια αλλά και εκεί υπήρχε η διάθεση να με βοηθήσουν. Και το Πανεπιστήμιο και οι αρχές του Πανεπιστημίου, όπου προσπαθούσαν στα παλιά κτίρια – γιατί τώρα δημιουργείται καινούριο πανεπιστήμιο, που έχουν ληφθεί περισσότερες πρόνοιες. Έτσι ένα είδος ταλαιπωρίας υπήρχε, αλλά θα πρέπει να πω ότι τα παιδιά στο Πανεπιστήμιο και οι συμφοιτητές μου ήταν πάρα πολύ καλοί, πάρα πολύ. Δεν χρειάστηκε να νιώσω ότι δυσκολεύομαι και ήταν μια περίοδος η οποία τότε, που δεν είχα ακόμη εργοδοτήσει προσωπικό φροντιστή, όπως έχω τώρα. Έτσι πολλή από την πρακτική βοήθεια στο Πανεπιστήμιο την είχαν αναλάβει οι συμφοιτητές μου, οι οποίοι ακόμη έρχονταν στο σπίτι να με πάρουν και να με φέρουν ξανά το βράδυ. Ήταν η βοήθειά τους εξαιρετική. »

«Θα πρέπει να πω το πόσο όμορφο κλίμα βρήκα, το πόσο βοηθητικοί ήταν όλοι οι συνάδελφοι, από το διευθυντή της εταιρίας, μέχρι όλους τους υπαλλήλους. Πιο πολύ με βοήθησαν στο να εγκλιματιστώ στο εργασιακό περιβάλλον, δείγμα της ευαισθησίας που έχει ο διευθυντής της εταιρίας και της σχέσης της οποίας έχουμε, ιδιαίτερης συμπάθειας και αγάπης, ήταν ότι μερίμνησε τα καινούρια κτίρια σε όλες τις διαστάσεις να είναι προσβάσιμα, να μην υπάρχει καμιά δυσκολία, όσο βέβαια αυτά εξαρτώνται από τον ίδιο.»

Πάντως, όσον αφορά τα σχέδια του για το μέλλον, μας ανέφερε ότι

Δεν έχω κάνει ποτέ μεγάλα σχέδια. Σίγουρα δεν θέλω να αγχώνομαι ή να σκέπτομαι συνεχώς το τι θα γίνει στο μέλλον, γιατί παίρνουμε τα πράγματα σταδιακά, όπως έρθουν. Βήμα-βήμα και θα δούμε τι θα γίνει.»